בשלח ג

א. דעם ערשטן מאַל וואָס אין דער תורה ווערן אָנגעזאָגט די ציווּיס און דינים פון שבת[1], איז אין אונזער פרשה בשייכות צום מן[2]. און וויבאַלד אַז אַלע עניני התורה זיינען בתכלית הדיוק, איז מובן, אַז דער ענין פון מן און שבת האָבן אַ שייכות (אין תוכן);

און ווי דאָס איז אויך משמע פון דעם וואָס ס'ווערט געבראַכט בשם הרס"ג[3], אַז בשעת מען גיסט זיך בשבת (אין אַ וויטץ וועג[4]) און מען ווייס (דאַרט) ניט וועלכע פרשה מ'דאַרף לייענען דעם שבת, זאָל מען לייענען פרשת המן.

נאָכמער: טראָץ דעם וואָס בשבת איז דער מן ניט געקומען, שטייט אָבער אין זהר[5], אַז אדרבא די ברכה למעלה אויף יריד המן אין די ששת ימי השבוע איז געווען בשבת; און ווי עס שטייט אויך אין מכילתא[6] — „ברכו במן"[7].

דאָרף מען פאַרשטיין: אין וואָס באַשטייט דער קשר*[7] צווישן מן און שבת[8]? לכאורה: ניט נאָר איז ניט ניכר קיין שייכות צווישן זיי, נאָר זיי זיינען ענינים וואָס זיינען אינגאַנצן אַנדערש איינער פון צווייטן — די מצות און ענינים פון שבת זיינען פאַראַן אין אַלע זמנים ומקומות, ירידת המן אָבער איז געווען נאָר אין אַ זמן מסוים און מקום מוגבל — אין די פערציג יאָר און נאָר במחנה ישראל במדבר?

ב. לכאורה וואָלט מען געקענט זאָגן בפשטות, אַז די נקודה משותפת פון מן און שבת איז אין דעם, וואָס אין ביידע איז ניטאָ קיין טירחא און עבודה: דער מן איז געווען „לחם מן השמים", מען האָט ניט געדאַרפט אָקערן, זייען וכו' אויף צו באַקומען אים; און עד"ז איז ביי שבת, אַז נוסף אויף דעם איסור צו טאָן מלאכה בשבת, איז — „משום עונג שבת" — אַ „מצוה שלא להרהר כלל בעסקיו אלא יהא בעיניו כאילו כל מלאכתו עשוי"[9].

דאָס איז אָבער לכאורה ניט מספיק, ווייל:

---

1) משא"כ הסיפור דשבת — שהוא בפ' בראשית.

2) משא"כ לפני זה בהכתוב (טו, כה) „שם שם לו" — שלא נאמר מפורש בכתוב שבת כ"א במדרז"ל — ראה סנהדרין נו, ב. מכילתא ופרש"י עה"פ. ועוד. וגם בזה להעיר: א) בגמרא שם למדין דשבת במרה נצטוו מהכתוב בואתחנן (ה, יב) „כאשר צוך" (הובא בפרש"י שם). ב) נתבאר במ"א (לקו"ש חל"א ס"ע 86 ואילך) שע"פ פשש"מ מדייק רש"י (בפרשתנו שם) „פרשיות של תורה (כולל — שבת) שיתעסקו בהם", ולא קיום מצות אלו. ואכ"מ.

3) ספר העתים הל' ברכת ועונג שבת סקפ"ד (בסופו).

4) כ"פ בספר העתים שם דברי הרס"ג.

5) ח"ב סג, ב. פח, א.

6) יתרו כ, יא.

7) כ"פ בכ"מ בדא"ח (ראה אוה"ת פרשתנו ע' תרלח-ט, המשך תער"ב ח"ב ע' א'סא, א'פו ועוד) שפי' המכילתא והמדרש (ב"ר פי"א, ב) ברכו במן הוא שהמשכתו (למעלה) היא בשבת. אף שבב"ר שם מפרש דהברכה היא דבערב שבת ירד שני עומרים

(ועד"ז בפרש"י בראשית ב, ג. יתרו שם). ואולי המובא בדא"ח הוא פי' המכילתא וב"ר ע"ד הרמז. ואכ"מ.

*7) זה שלא ירד בשבת — מובן בפשטות, כי כיון שאסור ללקטו — וכל כיו"ב — ה"ז בדרך ממילא שולל יריתו.

8) ראה ע"ד החסידות — תו"א פרשתנו סה, ג. תו"ח ד"ה ויאמר ה' (שב, א ואילך). אוה"ת ד"ה ויאמר משה אכלוהו גו' וביאורו (ושם ע' תרלט: וזהו שנסמכה פ' שבת לפ' המן ובב"א נאמרו). המשך תער"ב שם. ובכ"מ. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1037.

9) שו"ע אדה"ז סש"ו סכ"א. ממכילתא יתרו כ, ט (פרש"י שם). טושו"ע שם ס"ח.

א) ביי דעם מן געפינט מען דאָך געוויסע טירחות, ווי די גמרא זאָגט[10]: „צדיקים לחם, בינונים עוגות, רשעים טחנו בריחים או דכו במדוכה", און אַזוי אויך: „צדיקים ירד על פתח בתיהם בינונים יצאו ללקוט רשעים שטו ולקטו" — ניט ווי דער ענין פון „כל מלאכתו עשוי" ביי שבת, אַז אַ איד דאַרף אפילו ניט מהרהר זיין אין זיינע עסקים[11].

ב) ולאידך גיסא: די שלילת העבודה בשבת נעמט אַרום אַלע סוגי מלאכה — „כאילו כל מלאכתו עשוי", משא"כ ביי מן איז דאָך ענינו נאָר שלילת הטירחא בשייכות צו מזון האדם.

דערפאַר איז מסתבר, אַז די שייכות צווישן מן און שבת איז אין דעם פרט פון צוגרייטן די עניני מזון ואכילה פון שבת.

און ווי דאָס איז אויך מובן פון דעם וואָס דער חיוב פון ג' סעודות פון שבת, און אויך פון לחם משנה, לערנט מען[12] אַפ פון די פסוקים[13] בנוגע צום מן — „ויאמר משה אכלוהו היום כי שבת היום לה' היום לא תמצאוהו בשדה", „לחם משנה" — ד.ה. אַז די עניני אכילה[14] פון שבת לערנט מען אַרויס[15] פון מן[16].

ג. אויפן פסוק[17] „הנני ממטיר לכם לחם מן השמים ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו למען אנסנו הילך בתורתי אם לא" זאָגט רש"י [אויף „למען אנסנו"]: „אם ישמרו מצות התלויות בו שלא יותירו ממנו ולא יצאו בשבת ללקוט", אַז דער טעם און מכוון אין ירידת המן איז צו אויספּראוון „אם ישמרו מצות התלויות בו", וואָס די מצות זיינען: שלא יותירו ממנו ולא יצאו בשבת ללקוט.

דאַרף מען פאַרשטיין: וואָס איז די שייכות צווישן די צוויי מצות (א) „שלא יותירו ממנו (ב) ולא יצאו בשבת ללקוט", וואָס זיי ביידע זיינען דער „למען", דער טעם פון ירידת המן.

ד. וועט מען דאָס פאַרשטיין בהקדים לבאר דעם חידוש פון מן, וואָס איז „לחם מן השמים", אויף „לחם מן הארץ":

„לחם מן הארץ" איז פאַרבונדן מיט עבודת האדם: דורך דעם וואָס ער גרייט צו אַ כלי אין דרך הטבע (חרישה, זריעה כו'), איז דער אויבערשטער משפיע „לחם" (וואָס איז אויך מרמז וכולל — אַלע צרכי האדם) דורך דעם כלי און לבוש.

משא"כ לחם מן השמים איז ניט תלוי אין אַ כלי פון דרכי הטבע — ס'איז אין דעם ניטאָ קיין עבודת האדם.

---

10) יומא עה, א.

11) ואין בשביתת שבת חילוקים דצדיקים, בינונים כו'. אבל להעיר מירושלמי שבת פט"ו ה"ג: מעשה בחסיד אחד כו'. ראה בארוכה לקו"ש חי"א ע' 80 וע' 87 ואילך.

12) שבת קיז, ב.

13) טז, כב. כה.

14) ולהעיר מרמ"א או"ח סרמ"ב (ממהרי"ל) יש שכתבו שבקצת מקומות נהגו לאכול כו' בליל שבת זכר למן שהי' מכוסה למעלה. אלא שבזה מסיים „ולא ראיתי לחוש לזה". אבל בנוגע לפריסת מפה כו' כתב בשו"ע אדה"ז סי' רעא סי"ז (מהגמי"ר הל' שבת פכ"ט אות ק' (בשם סה"ת). טור שם. ט"ז שם סק"ב (ושם: וכן אנו נוהגין גם במקדש על הפת (על פי טעם זה). ובשו"ע אדה"ז שם הביא רק טעם זה)) „וצריך שתהא כו' כדי שתהא הפת בין שתי מפות זכר למן שהי' טליז טל כו'".

15) ובשו"ע אדה"ז ס' ער"ד ס"א „ורמז לזה" (ג' סעודות). ובס"ב „וסמך לזה" (לחם משנה). וידוע השקו"ט בזה. ואכ"מ.

16) אלא שלימוד זה (ג' סעודות ולחם משנה) הוא מענין המן בשבת ויתירה מזו בהנ"ל (שבהערה 14) שבזה עושין זכר בשבת לירידת המן בכלל (בו' ימי החול).

17) טז, ד.

ומובן, אז בהתאם לזה איז אויך די פעולה אויפן רגש האדם:

„לחם מן הארץ", וואס די ברכת ה' איז אנגעטאן אין דער טבע'דיקער כלי וואס דער מענטש גרייט צו, איז

— כאטש ער ווייס אז זיין הכנה־ארבעט איז ניט מער ווי א כלי און א „לבוש" צו דער ברכת ה'[18]: און נאכ־מער — אויך דעם „לבוש" און די „כלי" אין טבע מאכט ער ניט דערפאר וואס טבע פארנעמט ביי אים אן ארט, נאר בלויז ווייל אזוי איז דער רצון וציווי ה'[19], אז „וברכך ה'א" איז דווקא „בכל אשר תעשה"[20] (ניט דורך זיין א „יושב ובטל"[21]), פונדעסטוועגן —

וויבאלד אז לפועל קומט דער „לחם — מן הארץ", דורך דעם „לבוש" פון (ארציות ו)טבע, וואס דער מענטש טוט אויף דורך זיין עבודה און מלאכה — גיט עס א ארט צו מחשיב זיין דעם מענטשנ'ס „אויפטו" פאר זיין פרנסה.

משא"כ לחם מן השמים, וואו ס'איז ניט פאראן קיין ארויינמישונג פון פעולת האדם[22], דערוועקט עס ביי אים די תנועה פון פארלאזן זיך אינגאנצן אויפן אויבערשטן.

עפ"ז איז מובן, אז דער נסיון „אם ישמרו מצות התלויות בו שלא יותירו ממנו" איז דער טעם — דער מכוון פון ירידת המן, „לחם מן השמים": כדי ארויסצובריינגען (און דורך דעם „אויס־פרואוון") ביי אידן דעם שלימות'דיקן בטחון אין דעם אויבערשטן, אז זיין גאנצער לחם (און אלע הצטרכיות) קומט בלויז פון דעם אויבערשטן אליין, אן קיין שום „לבוש" און „פארמיטלונג" פון מלאכת האדם — טאר ניט זיין קיין ארט אז דער מענטש זאל זיך אליין בא־זארגן מיט לחם אויף מארגן („שלא יותירו ממנו"). און ווי ער זאגט אין תנחומא[23] „דבר יום ביומו, מי שברא יום ברא פרנסתו מכאן הי' ר"א המודעי אומר כל מי שיש לו מה יאכל היום ואומר מה אוכל למחר הרי זה מחוסר אמונה"[24].

ה. הגם אז לחם מן השמים איז בעיקרו ובכללותו ניט אפהענגיק אין עבודת האדם — וואס דערפאר איז די יריד המן געווען צוזאמען מיט יריד הטל[25], וואס „טל לא מיעצר"[26] (היות ס'איז ניט תלוי אין עבודת האדם, כידוע[27]) — געפינט מען אבער, אז אויך דער מן איז געווען פארבונדן מיט טירחת האדם, ווי געזאגט פריער (סעיף

18) ראה ספר המצות להצ"צ מצות תגלחת מצורע בסופו. קונטרס ומעין מאמר יז, מאמר כה פ"ב. ד"ה וידעת תרנ"ז. ועוד.

19) ראה בארוכה לקו"ש חי"ח ע' 294 ואילך. וש"נ.

20) ראה טו, יח.

21) ספרי עה"פ. וראה לקו"ש שם הערה 19.

22) ויתירה מזו: פעולת האדם אינה פועלת כלום בזה וכמש"נ (פרשתנו טז, יח) „ולא העדיף המרבה והממעיט לא החסיר".

23) פרשתנו כ. וראה גם יומא עו, א: נמצאו כולן מכוונים את לבם לאביהן שבשמים. וראה זח"ב סב, ב. כלי יקר פרשתנו טז, ד. ועוד. — וראה שו"ע אדה"ז או"ח (מהד"ת) ס"א ס"ט. לקו"ש חכ"ו ע' 95 ואילך.

24) במכילתא עה"פ מתחיל בדעת ר"י „כדי שילקוט אדם וכו'", ו„כדי שלא ילקט אדם מהיום למחר" הוא דעת ר"א המודעי. אבל ראה פי' „זה ינחמנו" למכילתא דגם לר"י אין ללקוט מיום א' לחבירו. וכ"ה לרוב הגירסאות ופירושים בדעת ר"י במכילתא. ראה מכילתא הוצאת האראוויץ־רבין. ועוד.

25) פרשתנו טז, יד. תו"א סה, ג. לקו"ת עקב יד, א־ב. ובכ"מ.

26) תענית ג, א.

27) ראה תו"א שם. לקו"ת שם (יד, ב). ובכ"מ. וכידוע החילוק בין טל למטר — בדרושי האזינו בלקו"ת (עג, ב ואילך) נסמן בלקו"ת עקב (שם, א).

ב'); און דאָס איז ניט נאָר ביי רשעים און בינונים (וואָס האָבן געדאָרפט אַרויס־גיין אין דרויסן קלייבן), נאָר אפילו ביי צדיקים, וואָס דער מן איז „ירד על פתח בתיהם", האָבן זיי עכ"פ געמוזט האָבן די טרחא פון צונויפקלייבן דעם מן פון „פתח בתיהם".

נאָכמער: דאָס גופא, וואָס עס זיינען פאַראַן חילוקים אין דער טירחא צווישן די דריי דרגות פון אידן, איז אַ באַווייז אַז די ברכה פון מן איז ניט געווען אינ־גאַנצן ניט פאַרבונדן מיט עבודת האדם המקבל (ניט אַזוי ווי „טל", וואו ס'איז לחלוטין קיין חילוק ניט צו וועמען ער קומט אַן — עס איז ביי אַלעמען גלייך), נאָר עס וועגדט זיך, אין אַ געוויסער מאָס, אויף וויפל דער „מקבל" האָט זיך צוגעגרייט און איז ראוי צו דעם (ביי צדיקים — ווינציקער טירחא, ביי בינונים — מערער, און ביי רשעים — נאָך מער).

[דערמיט איז אויך מובן דער דיוק הלשון אין פסוק „הנני ממטיר לכם לחם מן השמים" ניט ווי ער זאָגט בפרשת המן (אין במדבר*[27]) בנוגע צו טל „ורדת הטל" — און לכאורה איז דאָ גאָר אַ סתירה (בפנימיות הענינים): מטר ווייזט אויף אַ השפעה מלמעלה וואָס קומט דורך עבודה דלמטה (ע"ד ווי מטר כפשוטו, וואָס ווערט פון „ואד יעלה מן הארץ"[28]), היינט ווי אַזוי איז מתאים דער לשון „ממטיר" ביי „לחם מן השמים", וואָס איז ניט תלוי אין דער עבודה פון אתערותא דלתתא?

נאָר די הסברה איז, כנ"ל: הגם אַז „לחם מן השמים" איז בעיקרו אַ השפעה וואָס איז העכער פון עבודת המקבל (ע"ד הטל), קומט עס אַבער אַראָפּ למטה אין אַן אופן (פון „ממטיר", מטר) וואָס האָט (אויך) אַ געוויסע פאַרבונדנ־קייט מיט עבודת המקבל[29].

ו. דער ביאור אין דעם: דער ענין פון מן, „לחם מן השמים", איז געווען אַ הכנה צו דער כניסה פון אידן אין ארץ ישראל, וואָס דאָרט איז געווען דער סדר פון „לחם מן הארץ" — ווייל דורכ־דעם וואָס מען האָט באַווייזן אידן בגלוי ווי זייער פרנסה און הצטרכות וועט זיי געגעבן נאָר פון דעם אויבערשטן אליין, האָט דאָס זיי צוגעגרייט און געגעבן דעם כח, אַז אויך קומענדיק אין „ארץ נושבת" און אַריבערגייענדיק צום סדר פון „לחם מן הארץ", זאָל מען ניט פאַר־געסן ח"ו אַז „הוא הנותן לך כח לעשות חיל"[30].

נאָך מער: דער „לחם מן השמים" איז ניט בלויז אַ הכנה און נתינת כח, נאָר ער ווערט נמשך און נרגש אויך אין „ארץ נושבת" — וויבאַלד אַז אידן זיינען בעצם העכער פון וועלט און טבע, איז דער אמת, אַז אפילו ווען זיי „קומען אַראָפּ" אין וועלט, אין אַ סדר העבודה פון „ארץ נושבת" — איז זייער השפעת הפרנסה באמיתית ובפנימיות ניט פאַר־בונדן מיט די דרכי הטבע פון „לחם מן הארץ"

•27) בהעלותך יא, ט. הובא בפרש"י כאן טז, יג.

28) בראשית ב, ו. ולהעיר מפרש"י שם, ה. ראה לקו"ת (האזינו שם, א. עד, ב).

29) והי' צ"ל אכילה כפשוטה (כלחם מן הארץ) וגם (לכמה ראשונים) ברכה לפני' המוציא לחם מן השמים או בנוסח אחר (הרמ"ע מפאנו בס' מאמר שבתות ה' ח"ב בתחלתו שכן יברכו לעת"ל על המן השמור בצנצנת. ובס' חסידים (הוצאת מק"נ) סי' תתתת"מ על המן היו מברכים הנותן לחם מן השמים. וראה אוה"ח לזח"ב (סב, ב) שהרמ"ק מפרש בזהר שהיו מברכין ברכת המוציא, ולאחריו ברכת המזון). ואכ"מ.

30) עקב ח, יח.

[אפי' ניט אין אן אופן וואס טבע בפני עצמו האט קיין באטרעף ניט, עס איז ניט מער ווי א „לבוש" צו „ברכת ה'"; און דער לבוש גופא מאכט ער נאר דערפאר וואס אזוי איז דער ציווי ה' כנ"ל — אבער דאך איז די השפעה פארבונדן מיט טבע, די ברכת ה' קומט אן צום מענטש דורך דער כלי וואס ער האט צוגעגרייט],

נאר אז אויך דער „לחם", די פרנסה „מן הארץ", איז אין אן אופן פון „לחם מן השמים", וואס איז איבערהויפט ניט געבונדן מיט דרכי הטבע.

און דאס איז די אמת'ע שלימות הבטחון פון א איד אין אויבערשטן:

ניט נאר אין פאל ווען ער זעט ניט קיין אויסזיכט אין דרכי הטבע[31] צו באקומען פרנסה, ובמילא איז כאילו קיין ברירה ניטא און ער פארלאזט זיך אויפן אויבערשטן אז ער וועט אים באזארגן זיין פרנסה באופן נסי[32], ווי ירידת המן אין מדבר —

נאר אפילו ווען ער מאכט יא א כלי אין טבע (ווייל אזוי האט דער אויבערשטער געהייסן), איז ביי אים אפגעלייגט אז זיין פרנסה איז (בעיקרה) „לחם מן השמים"[33] — ניט געבונדן מיט דרכי הטבע; און אז די הבטחה פון „וברכך ה"א בכל אשר תעשה" מיינט ניט בלויז אז דאס וואס דער אויבערשטער בענטשט אים איז בערך צו (די מדידות והגבלות פון) דער „כלי" („תעשה") וואס ער האט צוגעגרייט (אפילו ווען ס'איז אין אן אופן פון „וברכך" — ברכה והצלחה) — נאר ס'איז באין ערוך[34], אזוי, אז די כלי איז ניט תופס מקום[35].

ז. און דאס איז די הסברה פארוואס דער מן האט געדארפט זיין פארבונדן מיט (עכ"פ קצת) עבודת וטירחת האדם:

ווען דער „לחם מן השמים" וואלט אינגאנצן ניט געווען פארבונדן מיט עבודת האדם, וואלט עס ניט געהאט קיין פארבונד און ענליכקייט מיט „לחם מן הארץ" ובמילא וואלט געבליבן א מקום לטעות: ביי „לחם מן השמים" וואס איז אינגאנצן ניט תלוי אין דער הכנה ועבודה מצד דעם מקבל, פאדערט זיך דער פולער בטחון און פארלאזן זיך איף דעם אויבערשטן: משא"כ „לחם מן הארץ", וויבאלד אז תורה אליין זאגט[36] אז שש שנים תזרע שדך גו' — דא איז נויטיג די עבודה פונעם מענטשן, איז דערפון גופא א הוכחה אז צוגרייטן די כלי אין טבע האט א „תפיסת מקום" אין דער השפעת הפרנסה.

---

31) שאז הוא אמתית ענין הבטחון — ראה בארוכה המשך תער"ב ח"א פרק פב. וראה לקו"ש ח"ג ע' 883 ובמכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר שנעתק בהערה 30 שם. ד"ה ובבואה לפני המלך תרנ"ד (נעתק בלקו"ש חט"ו ע' 286 הערה 47).

32) ראה המשך תער"ב שם: כאשר רואין שההנהגה צ"ל באופן כזה אין זה בכלל אין סומכין על הנס כו'.

33) וזהו החידוש והעילוי על הבטחון הגמור שיש לו כאשר אין שום מראה מקום גשמי להעזר, שגם כאשר הוא צריך ע"פ תורה לעשות כלי בטבע, מ"מ הבטחון שלו בה' הוא אותו הבטחון הגמור בה' כמו אם לא הי' לו כלי בטבע.

34) ראה דרך חיים בהקדמה (ג, א).

35) ראה אוה"ת פרשתנו ע' תרמד: האמת האמיתי הוא שאין לאדם לדאוג כלל מה יהי' למחר ומה יהי' פרנסתו .. כדרך זה יום ביומו .. מי שאינו רוצה בזה יוכל להיות שיכין מזונו על כל השנה או על כמה שנים אבל באמת הרצון לזה הוא מפני התרחקותו מה' ע"י כמה השתלשלות עד שנמשך ומתלבש בלבוש הטבע .. בלחם מן הארץ .. הרוצה לדבקה בו יתברך יוכל להמשיך בבחינה זו גם כן גילוי יומין עילאין להיות ברוך ה' יום יום כו'. עי"ש בארוכה.

36) בהר כה, ג.

און דערפאר איז אויך דער „לחם מן השמים" געווען אין אן אופן פון „ממטיר", אז עס זאל זיין דורך טירחה (הנ"ל, עכ"פ) ועבודת האדם — וואס דאס באווייזט, אז אויך דארט וואו עס איז פאראן עבודת האדם, זאל דער־הערט ווערן, אז די השפעה מלמעלה איז (כלל ניט געבונדן מיט דער עבודה פון אדם, נאר ס'איז) לחם מן השמים[37].

און דאס איז די נתינת כח אז אויך אריינקומענדיק אין ארץ נושבת, זאל זיך אפלייגן ביי א אידן[38], אז אויך דער דארטיקער סדר העבודה, פון „לחם מן הארץ" איז בפנימיותו — לחם מן השמים[39].

ח. דערמיט ווען ווערן פאר־שטאנדיק א דבר פלא וואס מען געפינט ביי ברכת המזון:

די ערשטע ברכה, ברכת „הזן" האט משה רבינו מתקן געווען „בשעה שירד להם המן"; די צווייטע ברכה, ברכת הארץ — „יהושע תיקן להם", ווען מ'איז אריין אין ארץ ישראל[40]. ולכאורה שטעלט זיך די שאלה: „ברכת המזון" איז ענינה וואס א איד דאנקט און לויבט דעם אויבערשטן פאר דעם מזון וואס ער האט אים איצט געגעבן — ווי קומט עס אז ברכת הזן וואס מיר מאכן אויף דעם (וואס איז — לחם מן הארץ) איז דער נוסח וואס משה האט מתקן געווען אויף ירידת המן — „לחם מן השמים"[41].

---

37) להעיר מלקו"ת עקב יד, ד. ושם: כי עיקר המשכה דברכת הזן ג"כ בשביל ברכת הארץ כו' גם בימי משה קודם שנכנסו לארץ הזכירו ברכת הארץ .. אלא שאז היתה כו' וגם נכללת תוך ברכת הזן שעל המן. ראה הערה הבאה. ולקמן בפנים ס"ח.

38) וידועים דברי כ"ק אדמו"ר מהר"ש (סה"מ תש"ט ע' 21) שפרנסה בזמן הזה (בזמן הגלות) הוא באופן דהשפעת המן, לחם מן השמים. והנה ע"פ המדובר בפנים צ"ל כן בכל הזמנים, אבל הרי בא"י שהיו איש תחת גפנו כו' אי"ז ניכר כ"כ, משא"כ בצוק העתים הללו דזמן הגלות, נראה שאין ההשפעה באה ע"י ולפי"ע מעשי ידיו. וראה דרמ"צ קו, סע"א: בעסקו במו"מ יכוין שמאמין שהשפע ברכת ה' היא כשארי הנסים הגלויים כמו שהוריד המן כו'.

39) עפ"י כהנ"ל יובן הטעם שבפ' עקב (ח, ג) אמר משה „ויאכילך את המן גו' למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחי' האדם כי על כל מוצא פי ה' יחי' האדם" — שלכאורה הוא טעם שונה מהנאמר בפרשתנו „למען אנסנו גו', אם ישמרו מצות התלויות בו שלא יותירו ממנו כו'".

אלא שבפרשתנו הטעם הוא לעצם ירידת המן — שיהי' אצל ישראל האמונה והבטחון הגמור בה', שרק ממנו בא מזונו כו'.

משא"כ במשנה תורה, בסוף ארבעים שנה לפני כניסתם לא"י אמר להם משה ענינו ופעולתו של המן בשייכות ללחם מן הארץ (סדר העבודה שצ"ל בארץ).

ולכן אמר שע"י המן יודעים ש„לא על הלחם לבדו יחי' האדם", שי"ל פירושו שחיות האדם הוא לא (רק) מחיות האלקי המלובש בהלחם גשמי', „כי על כל מוצא פי ה' יחי' האדם" (מוצא לשון מקור ושורש), היינו שחיותו הוא ממקור פי ה' (ראה לקו"ת צו יג, רע"ג. מסעי צו, א. ועוד) שלמעלה מהתלבשות בלחם גשמי ודרכי הטבע [בלשון החסידות: „יחי' האדם" הוא לא רק מבחי' ממכ"ע שמתלבש בהבריאה, שמצד בחי' זו יש תפיסת מקום לדרכי הטבע, כ"א מבחי' סוכ"ע שלמעלה מהתלבשות, ומצד בחי' זו אין תפיסת מקום להנהגת ודרכי הטבע].

40) ברכות מח, ב. טור או"ח סקפ"ז. שו"ע אדה"ז שם ס"ג.

41) כן הקשה בלקו"ת עקב (יד, ב. וראה סדור קו, ג ואילך. קט, א), עפמ"ש הרשב"א ברכות (הובא בב"י לטוא"ח שם) „דמטבע הוא שטבעו להן כו'", עיי"ש.

---

*) דאם הכוונה לשלול שחיות האדם הוא לא מהלחם הגשמי כפשוטו, הרי אין צריך ע"ז הידיעה מהמן, שהרי זה באמונה פשוטה בכ"א מישראל שמציאות כל דבר הוא החיות האלקי שבו (שעהיה"א בתחילתו). ובפרט שירידת המן הי' לאחר שאכלו המצה ביציאתם ממצרים שהיא מיכלא דמהימנותא — שנקבע בהם האמונה באלקות שמחי' את הלחם כו' (ראה לקו"ת צו יג, ג ואילך. ובכ"מ בדרושי חגה"פ). וראה ל"ת להאריז"ל פ' עקב. לקו"ת עקב יד, ב. סידור קו, א ואילך.

נאָכמער: די ערשטע ברכה לערנט מען אַפּ[42] פון פסוק[43] „ואכלת ושבעת וברכת זו ברכת הזן שהיא על אכילה ושביעה"[44], און די צווייטע ברכה „על הארץ זו ברכת הארץ"[44]; וואָס דאָס מיינט בפשטות אַז די הודאה ביי דער צווייטער ברכה „על הארץ ועל המזון", איז ניט אויף אכילה ושביעה (ווייל דאָס איז דאָך שייך צו ברכת הזן: „על אכילה ושביעה"), נאָר אויפן ארץ — מיר דאָנקען דעם אויבערשטן וואָס די ארץ איז אַזאַ וואָס איז „מפקא מזון"[45] [וע"ד ווי ביי דער ברכה שלישית, בונה ירושלים].

איז דאָך תמוה ביותר: ווי קומט עס, וואָס די הודאה אויף (אונזער) „אכילה ושביעה" ווערט נכלל דוקא אין דער (ערשטער) ברכה, וואָס איר יסוד און תוכן איז לחם מן השמים (מן)?

אָבער לויט ווי ס'האָט זיך פריער געזעדט, איז עס מובן[46]: דער לחם מן הארץ — כולל דאָס וואָס דער אויבערשטער בענטשט דעם ארץ אַז עס זאָל זיין „ארץ דמפקא מזון" — איז אין דער אמת'ן בלויז אַ לבוש צו דעם שרש ומקור פון זייער מזון (פרנסה), וואָס דאָס איז „לחם מן השמים";

און וויבאַלד אַז אַ איד אַנערקענט דעם אמת אַז (דער שרש פון) זיין מזון איז ניט אָפהענגיק פון זיין הכנה און מלאכה, אפילו ניט פון די לבושי הטבע אַלס כלי צו ברכת ה' — עס איז דורכאויס לחם מן השמים — איז מובן אַז דער נוסח פון ברכת הזן אויף זיין אכילה ושביעה איז דער נוסח פון דער ברכה אויף „לחם מן השמים", וואָרום דאָס איז דער אמת'ער מקור פון זיין אכילה ושביעה; און ערשט דערנאָך דאָנקט ער דעם אויבערשטן אויף דעם וואָס ער „בענטשט" די כלי און לבוש אין טבע („וברכך ה"א בכל אשר תעשה") — ברכת הארץ, ארץ דמפקא מזון.

ט. ע"פ כהנ"ל וועט מען אויך פאָרשטיין די שייכות צווישן מן און שבת:

די אַלע פרטים הנ"ל אין מן: (א) ער איז „לחם מן השמים" בגילוי — עס ווייזט אָפן־קלאָר אַז מען דאַרף זיך פאָרלאָזן אינגאַנצן אויף דעם אויבערשטן, ווייל אַלץ ווערט געגעבן פון דעם אויבערשטן אַליין; (ב) עס איז אָבער פאַרבונדן אויך מיט טירחת האדם, עבודת המקבל; און (ג) דאָס גיט אַ כח אַז אויך אינעם סדר פון לחם מן הארץ (וואו בגילוי איז עס פאַרבונדן מיט „ארץ" און „טבע") זאָל מען וויסן אַז בשרשו ובפנימיותו איז עס לחם מן השמים —

זיינען זיי אויך פאַראַן אינעם תוכן הענין פון שבת:

---

42) ברכות שם.

43) עקב ח, יוד.

44) כ"ה בשו"ע אדה"ז שם ס"א. והוא כגירסתנו בגמרא שם. מכילתא בא יג, ג. וכן הובא בתו"א סה, ד (ושם: זו ברכת הזן משה תיקן). לקו"ת עקב שם, סע"א. סדור קו, סע"ג. ובכ"מ. אבל בירושלמי ברכות (פ"ז ה"א), תוספתא ברכות (רפ"ו), וכן הביא בתוד"ה עד (שם מו, א. מ„לקמן בפירקין"), רא"ש פ"ז סי"ב (ועוד) „ואכלת ושבעת וברכת זו ברכת הזימון את ה' אלקיך זו הזן כו'". וראה דק"ס ברכות שם. ואכ"מ.

45) ברכות מט, א. כ"ה פירוש הפשוט שהברכה היא רק על הארץ (דמפקא מזון). וראה ב"ח לטור שם. לבוש או"ח שם ס"א. שו"ע אדה"ז שם. אבל בלקו"ת עקב (שם, ב) סידור שם (קט, א) דמזון בברכת הארץ קאי על לחם מן הארץ. ולהעיר מברכ"י או"ח סי' רח סק"י שהביא מכפתור ופרח ואגודה דחותם בא"י „על הארץ ועל מזונה".

46) ראה לקו"ת עקב שם (יד, ג ואילך), סדור שם — בלשון ע"ד החסידות.

(א) וועגן די צרכים פון שבת[47] זאגן חז"ל[48] „לוו עלי .. והאמינו בי ואני פורע", ד.ה. אז אויך וועגן מ'האט ניט, ח"ו, מיט וואס צו קויפן די צרכי השבת, און אפילו ניט קיין אויסזיכטן שפעטער צו פארדינען און באצאלן די הלואה[49] — דארף מען זיך אינגאנצן פארלאזן אויפן אויבערשטן, „לוו עלי .. ואני פורע"[50]. ווייל די צרכי השבת קומען על דרך „לחם מן השמים" — בלי עבודת המקבל.

(ב) לאידך, איז עס דאך בפשטות פארבונדן מיט דער טירחא פון „לוו"; און נאכמער: דער דין איז געזאגט געווארן דווקא ווען ער האט חפצים, וואס דעמאלט „משכנם וילוה עליהם"; אויב אבער „אין לו משלו" איז „לא ילוה ושהקב"ה יפרע"[51], ד.ה. כאטש אז אויך ווען ער האט חפצים צו פארן/משכון־נען, איז ניט זיין כוונה צו באצאלן דעם חוב מיט'ן משכון, נאר, ווי דער לשון חז"ל „לוו עלי ואני פורע"[52] — אז „הקב"ה ימציא לו לפרוע"[53] — פונדעסטוועגן, פאדערט זיך פארט א באשטימטע (טירחא און) „כלי" מצד דעם אדם, ער מוז האבן עכ"פ „חפצים" וואס „ילוה עליהם"[54].

---

47) להעיר משבת קיז, ב: „לעולם ישכים אדם להוצאת שבת שנאמר (בפרשתנו — במן — טז, ה) והי' ביום הששי והכינו כו'". וכ"ה בשבלי הלקט הובא בב"י לטאו"ח סי' רנ. ובטור ושו"ע אדה"ז (ס"א) „להכין צרכי שבת כו'".

48) ביצה טו, סע"ב.

49) ראה לקמן הערה 51, 52.

50) להעיר מסוטה מח, סע"ב: „אלו בנ"א שהן מאמינין בהקב"ה כדתניא ר"א הגדול אומר כל מי שיש לו פת בסלו כו'" (כמאמר ר"א הנ"ל (ס"ד) שבתנחומא בנוגע למן), ובפרש"י שם „שמאמינים בהקב"ה לוותר ממונם כו' ולהוצאות שבתות כו'".

51) שו"ע אדה"ז סי' רמב ס"ג (ע"פ תוד"ה לוו (לגירסת המהרש"ל), והגהות אשר"י ביצה שם). אבל בב"ח לטאו"ח שם מפרש הספק דהטור שהוא רק באם אין לו משכון*. אבל מסקנתו (דהטור) דילוה היא לא מצד מאמר הגמרא „לוו עלי ואני פורע" כ"א מפני ש„צריך אדם לזרז עצמו בנמר וכנשר לכבד שבתות ביותר" [אלא שמסיים: וכיון שכן (דלוו עלי ואני פורע) אל ידאג כי נאמן הוא בעל חובו לפרוע לו חובו]. וראה או"ת להה"מ קיד, ג: „וז"ש לוו עלי כי זה מדבר בעני בעת שביתו ריקם ואין כל בבית כו' ע"י"ש.

*) ולהעיר מהגהת הגר"א בתוס' (ושו"ע) שם, דגרים בתוס' שם: כשאין לו ממי ללוות.

52) וי"ל שמזה מקור לדברי אדה"ז דמ"ש בתוס' לוו עלי (והגהות אשר"י) שם „הכא מיירי שיש לו משכונות כדי לפרוע ואין לו מעות", אין הכוונה בזה שילוה ע"מ לפרוע עם המשכון גופא, כ"א ש„הקב"ה ימציא לו לפרוע" (והמשכון הוא רק שיוכל „ללות עליהם") — כי דוקא אז מתאים לומר „והאמינו בי ואני פורע".

(ומש"כ בסוף הסעיף „למשכנם ולפרוע בהם" הרי כתבו רק בהשלילה „אם אין לו חפצים", וכונתו לבאר מטרת המשכון (שפורע בזה באם אין לו במה לשלם). וכדמוכח גם מהמשך לשונו „לא ילוה ושהקב"ה יפרע". ועצ"ע).

וע"פ הנ"ל בפנים ש„לוו עלי ואני פורע" הוא דוגמת „לחם מן השמים" מובן שלא איירי (דוקא) כשיש לו עסק ולוה בכוונה שירויח מן העסק (כמ"ש בערה"ש או"ח שם) — כי אז אי"ז הענין ד„האמינו בי ואני פורע". וראה או"ת שם.

ומובכרח הוא גם מהמשך הסוגיא שם: כל מזונותיו של אדם קצובים לו מר"ה חוץ מהוצאת שבתות כו' ואם הוסיף מוסיפין לו (כמ"ש אדה"ז שם „כלומר (שזהו פי' לוו עלי) שאין הוצאת שבת כו'" ראה תוד"ה כל שם „נפקי מקראי דלעיל") ראה פרש"י שם ד"ה חוץ „אותה לא פסקו לו מה ישתכר לו לצרכה ומהיכן תבואהו" דמשמע דמוסיפין לו גם אם אין לו עסק כו'.

53) שו"ע אדה"ז שם.

ויומתק ע"ד החסידות ע"פ פי' אדה"ז שזהו"ע כל מזונותיו של אדם קצובים לו מר"ה כו', שהוצאות שבתות בא מבחי' אלקות שלמעלה מהתלבשות בהבריאה (שמצד בחי' המתלבשת בהבריאה ה„הוצאות קצובים לו"), ולכן בא בדרך מציאה מן השמים, בלי עבודת האדם, דוגמת ענין המן כמשנת"ל בארוכה.

54) ראה ר"ח ביצה שם „אזמין לכם ברכה במעשה ידיכם כדי שתפרעו". ולכאורה מוכח מדבריו שהמדובר ביש לו עסק (כפי' הערוה"ש

(ג) דער עילוי פון שבת טוט אויף און איז משפיע אין די ששת ימי החול: דורך דעם וואָס אַ איד האָט דעם פולן בטחון בה', אַז „הקב"ה ימציא לו לפרוע" און ער זעט ווי דער אויבערשטער בענטשט זיין „טירחא" פון „לוו עלי" (דורך דער „כלי"— די „חפצים") ניט ע"פ דרכי הטבע — איז אויך זיין עסק בששת ימי החול אין אַן אופן וואָס ער אַנערקענט, אַז די פרנסה וואָס ער באַקומט דורך זיין אויסהאַרעווען אַ כלי אין טבע, איז עס אין דער אמת'ן אַן ענין פון „אני פורע" — דער אויבערשטער איז אים ממציא (בדרך מציאה) זיין פרנסה אין אַן אופן פון למעלה מדרך הטבע (מער ניט וואָס די ברכה שלמעלה מהטבע איז אַנגעטאָן אין אַ לבוש פון טבע[55]).

יו"ד. לויט דעם קען מען מסביר זיין דאָס וואָס עס איז פאַרשטאַנדיק פון זהר[56] אויפן פסוק „אל יותר ממנו עד בקר", אַז אַלע ששת ימי השבוע ווערן געבענטשט מיט מן פון שבת „בגין דלא יהיב ולא יוזיף יומא דא לחברי".

ולכאורה: וואָס איז די שייכות צווישן די ביידע ענינים, אַז וויבאַלד די השפעת המן איז בשבת, דעריבער טאָר מען ניט ניט איבערלאָזן פון איין טאָג אויפן צווייטן[57]?

וע"פ הנ"ל איז דאָס מובן: דאָס וואָס די ברכה מלמעלה אויף השפעת המן ווערט אויפגעטאָן בשבת, איז ווייל ענינו פון מן איז אַ השפעה פון אויבערשטן וואָס איז ניט מלובש אין די כלים ולבושים פון טבע, פונקט ווי דאָס איז ענינו פון שבת, כנ"ל בארוכה (ובמילא איז אויך זמנו למעלה כפשוטו אויך בשבת).

און דעריבער דאַרף דאָס זיין באופן כזה אויך וועז די השפעת המן קומט אַראָפּ למטה: אין דער השפעה דאַרף ניט זיין אַריינגעמישט די חשבונות פון דעם מענטשן ע"פ טבע, וואָס דריקט זיך אויס אין דעם וואָס מ'לאָזט איבער פון איין טאָג אויפן צווייטן.

יא. אעפ"כ איז בשבת געווען די ברכה והשפעת המן בלויז למעלה, משא"כ למטה איז לא ירד המן — וואָרום דאָס וואָס מען געפינט ביי מן דעם ענין פון „מטר" (ניט ווי „טל"), אַז עס איז פאַרבונדן מיטן מקבל (כנ"ל דער חילוק פון צדיקים, בינונים כו'), איז דאָס ווי דער מן איז „יורד" ממדריגתו און ווערט נשפע למטה: אַבער ווי דער ענין פון מן איז „במקומו" (בבחי' שבת) איז ער אינגאַנצן העכער פון שייכות מיט וועלכער עס איז פעולה פון מקבל.

הנ"ל). ועפי"ז יובן המשך הגמרא „ואמר ר' יוחנן משום ר"א בר"ש הרוצה שיתקיימו נכסיו כו'", שא"ז רק שמביא אגב גררא עוד מאמר מר"י משום ר"א בר"ש, כ"א המשך בגוף הענין, שגם „לוו עלי" מדובר בשיש לו נכסים כו' עסק.

אבל ע"פ הנ"ל בפנים י"ל דגם לדעת אדה"ז „אני פורע" הוא ע"י „ברכה במעשה ידיכם" (איזה שיהי') אלא שבא לא לפי"ע „המעשה ידיכם" עד שנראה במוחש ש„ואני פורע". וגם עפ"ז המשך הגמרא „הרוצה שיתקיימו נכסיו כו'" הוא בגוף הענין. אלא שמתחלה מביא הגמרא „הרוצה שיתקיימו נכסיו כו'" שע"ז מובן ש„ואני פורע" הוא כאשר יש לו חפצים כו', ואח"כ „כל מזונותיו של אדם קצובין לו כו'", שע"ז מובן שבאמת „(האמינו ב') ואני פורע". וראה לשון הטור שהובא בהערה 51. וע' או"ת שם.

55) ראה לעיל הערה 33.

וראה אוה"ת שבהערה 35 בביאור מחלוקת שמאי והלל ביצה שם, ושם: לעשות הגילוי ביחו"ת כמו ביחו"ע, וע"פ הנ"ל יומתק ביותר ההמשך בביצה שם דהלל ושמאי ללפנ"ז.

56) הנ"ל הערה 5.

57) ראה גם המשך תער"ב ח"ב ע' אפו.

ועד"ז בשבת כפשוטו: דאָס וואָס מ'דאַרף האָבן א משכון כדי עס זאָל זיין „לוו עלי כו' והאמינו בי ואני פורע" איז דאָס פאַר שבת (אויף די צרכי השבת), אָבער בשבת עצמו דאַרף זיין „כל מלאכתו עשוי", און אפי' „שלא להרהר כלל בעסקיו".

און דעריבער איז דער ענין פון „ולא יצאו בשבת ללקוט" איינע פון די „מצות התלויות בו", וועלכן דריקט אויס דעם טעם ותוכן פון ירידת המן — וואָרום ביום השבת איז אויך דאָ למטה מאיר די בחי' פון „מן" ווי דאָס איז „במקומו", און דעריבער דאַרף זיך אָנהערן בא יעדן איינעם אַז אין דעם קען ניט זיין קיין שום אַריינמישונג פון דעם מענטשן, אפילו ניט א תנועה פון „קבלה" (ליקוט) ווי בששת ימי החול — „ולא יצאו בשבת ללקוט".

(משיחות (ומאמר*) ט"ו בשבט תשל"ז, ש"פ בראשית תשל"ג)

---

*) נדפס בשלימותו בסה"מ מלוקט ח"א ע' רלה. המו"ל.